

som U 1006, 1008 och 1011.) Man torde f.n. få inskränka sig till att säga, att vissa drag i inskriften påminna om Öpir.

Nedtill begränsas ristningsytan av en repstav, originellt utformad i så måtto, att den mot ändarna har försetts med två uppåtriktade ornament.¹ Om repstavens förekomst se U 1079.

I den runologiska litteraturen finner man flerstädes ännu en sten från Stavby socken omtalad. Detta beror uppenbarligen på ett slarvfel i tredje upplagan av Bureus' *Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta*, som med titeln *Monumenta lapidum aliquot runicorum* år 1664 utgavs tillsammans med Verelius' *Gothrici & Rolfi historia*. I 1664 års upplaga har nämligen träsnittet av Örbysten i Rasbo sn (U 1011) fått den felaktiga överskriften »Staby Kyrkemur». (I texten före avbildningarna är däremot överskriften korrekt: »Orby i Rassbo».) Förklaringen till tryckarens misstag torde vara att söka däri, att Stavbysten i första upplagan av träsnittssamlingen är placerad omedelbart före Örbysten; den förra har där nummer 15, den senare nummer 16. När sedan ordningsföljden ändrades, har detta rubrikfel råkat smyga sig in.² Denna andra, i verkligheten aldrig förefintliga runsten från Stavby sn kom på detta sätt in i den lärda litteraturen.³ P. Bång nämner den i sitt kända arbete *Priscorum Sveo-Gothorum ecclesia* (Åbo 1675), s. 368, tydligen efter tredje upplagan av *Monumenta Sveo-Gothica*; Petter Dijkman anför i *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 69 f. en runinskrift från »Stafby Sokn», som han översätter på följande sätt: »Ulmuntr lät göra Steen åt sig sielf, den slöga man. GUD hielpe mig til sielfwa Roligheten.» Dijkman har utan tvivel läst denna inskrift på träsnittet i 1664 års upplaga av Bureus' träsnittssamling utan att observera, att dess inskrift är identisk med Örbystenens, som han återger och kommenterar ett par sidor längre fram i sitt arbete. Att han läst den förmenta Stavbystenens inskrift på träsnittet framgår redan av hans »Anmärkning» till sin läsning: »Denna Ormslinga är ritad uthan fötter eller klöfwar, eljest wäl giord, och öfwerst på Stenen står en Kläckbild, men de ord som stå ritade å andra sidan på Stenen kunna intet för dess mörckhet läsas, doch kan man det märckia, at der på äro många Wände- och Stup-Runor.» O. Celsius insåg, att det var fråga om samma sten (se F m 60: 2, s. 4); däremot äro flera senare forskare av den meningen, att det i Stavby sn skulle ha funnits en tidigt försvunnen tvillingsten till U 1011 Örby, Rasbo sn; se härom U 1011, s. 204 f., där en utförlig redogörelse finnes.

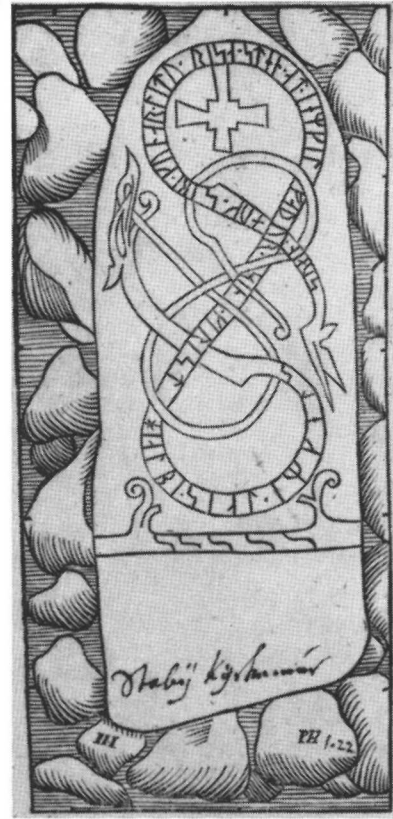

Fig. 425. U 1122. Stavby kyrka.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 579).

1123. Tuna kyrka.

Pl. 110.

Litteratur: B 580, L 284, D 1: 260. J. Bureus, Fa 6 s. 40 n:r 8 (Bureus' egen uppteckning), s. 189 n:r 123 (Rhezeliu), Fa 5 n:r 390, Fa 14 s. 238; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 199 (tryckt i UFT h. 32, 1915, s. 59), F 11 n:r 1; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 115; R. Dybeck, Reseberättelse för år 1866 (ATA); H. Hilde-

¹ B. Bergman skriver i *Uppländsk run- och bildstensristning*, s. 217 f.: »Nederst på stenen . . . är ristat ett drakskepp med ett djurhuvud vid förstäven och en djurstjärt vid akterstäven. På skeppsskrovet är tecknat ett repstavsmonster.» Bergmans uppfattning är oriktig.

² Jfr E. Svärdström, *Johannes Bureus' arbeten om svenska runinskrifter* (VHAA:s handlingar 42: 3), s. 13.

³ Det är sålunda icke Dijkman som från början bär skulden till den förvirring, som har rått på denna punkt.

brand, Berättelse om en resa i östra Upland 1868, s. 18 f. (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 72 f.; S. Ambrosiani och W. Efvergren, Fornminnesinventering inom Tuna socken år 1892 (ATA); S. Ambrosiani, Fasta fornminnen i Tuna socken (i: UFT h. 24, 1905), s. 96; K. Ahlenius och A. Kempe, Sverige 4 (1909), s. 771; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA)

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och F 11); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 580).

Stenen står rest 7 m. N om norra bogårdsmuren, 9 m. SV om klockstapeln. Platsen är utmärkt på Ekonomiska kartbladet »Tuna» (1954).

Enligt Bureus, som undersökte U 1123 den 7 maj 1594, fanns stenen »J Tuna kyrkedörr»; han anmärker, att stenen var sönderslagen (»sonder sl:»). Rhezelius: »J Tuna Wapenhusdör» (F a 6); i *Monumenta Uplandica* lämnar han följande uppgifter: »Denne foliande R⁴ ligger murat i Tuna Vapnhusdören, är röder sten.» Ovanför teckningen i F 11 läses »Tuna Sochn. J Wäkenhus dören är denne Sten.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »tuna Wapnhus dör» (B 580: »Vapnhus-dörren»; L 284: »I Vapenhusdörren»). I reseberättelsen för år 1866 skriver Dybeck: »Runstenen som ligger utanför Tuna vestra kyrkdörr granskades, men förtjenar numer icke att upptagas och resas.» I *Sveriges runurkunder*: »Detta runstensstycke ligger utanför Tuna kyrkas vestra dörr.» H. Hildebrand meddelar i sin reseberättelse år 1868: »I vapenhuströskeln ligger en mycket nött runsten, hvilken församling[en] hade beslutit, till åttlydnad af Kongl Majts nådiga förordning af den Nov. 1867, skulle uttagas och resas.» UFT (1871): »Ligger nu utanför kyrkan.» I redogörelsen för »Fasta Fornlemningar inom Tuna socken»

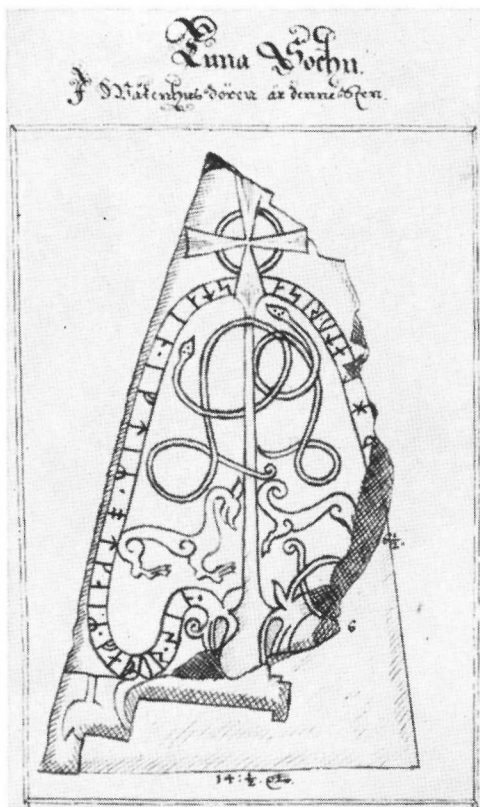

Fig. 426. U 1123. Tuna kyrka.
Efter teckning av Rhezelius i F 11.

Fig. 427. U 1123. Tuna kyrka.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 580).

anteckna S. Ambrosiani och W. Efvergren, att »runstensbitar ligga . . . utanför kyrkogårdsmuren»; uppgiften åsyftar utan tvivel U 1123. *UFT* (h. 24, 1905): »Utanför kyrkogårdsmuren: stenfragment med runinskrifter.» Vid runinskriftsinventeringen 1942 låg stenen fortfarande kvar, »1 m N om norra bogårdsmuren, 6 m Ö om murens NV hörn, 18 m SV om klockstapeln». Enligt förslag i inventeringsberättelsen lagades och restes stenen år 1950.

Röd granit med ljusa och mörka inslag. Ristningsytan är hårt sliten. Höjd 1,45 m., största bredd 1,14 m. Flerstädes är ristningen mycket grund. Nedtill och till höger ha partier av ristningen gått förlorade.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 580):

... [u]h[i] · litu · risa stain · if[t]ir [o]tk[a]ir · faður sin
 5 10 15 20 25 30 35

... leto ræisa stæin æftir Oddgæir, faður sinn.

»... läto resa stenen efter Oddger, sin fader.»

Till läsningen: Runinskriften börjar framträda i stenens högra kant, upptill. Av 1 u syns numera endast ett stycke av den böjda u-bst. 2 h är säkert. Av 3 i är endast ett kort stycke upptill bevarat. Sk efter 3 i är grunt. I 4 l, som är skadat på mitten, är bst mycket grund. Mitt på hst i 5 i finnes en grund, oskarp fördjupning, som av allt att döma är naturlig. 6 t har bst endast t.v. om hst. 9 i är ej stunget. Efter 11 a finnas inga spår av sk. 12 s har förlorat mellanleden. I 13 t sitta bst lågt; den vänstra är mycket grund och osäker. I 17 i finnes mitt på hst en grund, ojämn fördjupning, som knappast gör intryck av att vara huggen. Av 19 t återstår nu endast hst. Efter 21 a finnes intet spår av sk. Av 22 o återstår hst; svaga spår av o-bistavarna kunna möjligen skönjas. I 23 t har vänstra bst gått förlorad. 24 k är ej stunget. Av 25 a synes hst, men inga spår av bst. Runföljden 28—35 är djup och tydlig. — Bureus (F a 6): ... ph - litu + risa + stain + iftir + olifr + faður + sin +. — Rhezelius (F a 6): ... phsaiu risa · stain · iftir · otkair · faður · sin ·; F l 1: ... ph latu · risa stain · iftir · otkair · faður · sin +. — Hadorph och Helgonius: ... uhi · litu · risa stain · iftir otkair · faður sin. — Dybeck: ... litu · risa (·) stain · iftir (·) otkair · faður · sin (·).

På grund av att stenen redan på 1600-talet var skadad nedtill och till höger, veta vi icke hur inskriften har börjat. Runföljden 1—3 utgör givetvis slutet av ett personnamn. Vilket detta har varit kan ej fastställas. Möjligen utgöra de tre runorna slutet av det under vikingatiden ganska vanliga mansnamnet *Fullhugi* (*fuluhi*). På det förlorade stycket ha stått minst två namn.

Faderns namn, *Oddgæir*, är ett från hela Norden känt namn. I Sverige har det emellertid av runinskrifterna att döma varit mycket sällsynt; U 1123 erbjuder såvitt bekant det enda exemplet på detta mansnamn. Även under medeltiden har namnet hos oss tydligen varit synnerligen ovanligt.

1124. Tuna kyrka.

Pl. 111.

Litteratur: J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (F c 6), s. 200 (tryckt i *UFT* h. 32, 1915, s. 59), F l 1 n:r 7; Å. C. Hammar, *Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige*, bd 7 (1866), s. 121; H. Hildebrand, *Berättelse om en resa i östra Upland 1868*, s. 19 (ATA); S. Ambrosiani och W. Efvergren, *Fornminnesinventering inom Tuna socken år 1892* (ATA); S. Ambrosiani, *Fasta fornminnen i Tuna socken* (i: *UFT* h. 24, 1905), s. 96; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942* (ATA).

Äldre avbildning: Rhezelius, teckning i *Monumenta Uplandica* (F c 6; återgiven i *UFT* h. 32), teckning i F l 1.